

पक्राउ परेमा सोही केन्द्रमा प्ररीक्षाको
दिइरहेका सिरिञ्ज मावि, गोपेयारका
छात्र निशेक काम्बाङ रहेको जिल्ला
प्रहरी कार्यालय पाँचथरका निमित्त
सूचना अधिकारी (प्रहरी निरीक्षक)
रचना तामाङले जानकारी दिए ।
उनका अनुसार काम्बाङले आइतबाराना
कक्षा १२ को अंग्रेजी विषयको
परीक्षा सुरु भएतापनि मोबाइलमाफत
प्रश्नपत्र बाहिर पठाएको आरोप छ ।
केन्द्रका गराउन खटिएका
परीक्षकसहितका शिक्षक
कर्मचारीले काम्बाङद्वारा प्रश्नपत्र
आउट भएकाले कारबाही गरी पाउँ
भनी प्रहरीमा जाहेरी दिएका थिए ।
लगत्तै उन्तलाई नियन्त्रणमा लिएर
अनुसन्धान सुरु गरिएको प्रहरीले
जनाएको छ । उनको साथबाट
प्रश्नपत्र फोटो खिचेर बाहिर पठाउन
प्रयोग भएको मोबाइल फोनसमेत
ब्रामद गरिएको छ ।

अन्दाजी १५० केजी बहरोको मासुसहित उनीहरुलाई नियन्त्रणमा लिई आवश्यक अनुसन्धानको लागि इलाका प्रहरी कार्यालय दमकमा ल्याइएको छ । उनीहरुमाथि आवश्यक अनुसन्धान भइरहेको प्रहरीले जनाएको छ ।

कोशी प्रदेश, नेपाल

खुलेको दिन बिहान ११:०० बजे ।

धितोको विवरण: जग्गाधनीको नाम: बिरिन्द्र उदास बाबुको नाम: डिल्लिराम उदास बाजेको नाम: गंगाबहादुर उदास पतिको नाम: छुबिरमण अधिकारी ठेगाना: अनारमनी १, भ्रुपा सिट नं. १/१७९०१९८, १/१७९०१९८ कि.नं. ३४२ र १७८ क्षेत्रफल: ८४.६८ र ६७७.२६ वर्गमिटर

		तोकेको कार्यहरुविभिन्नपदमाकार्यरत कर्मचारीहरु मार्फत सम्पादनभइरहेका छ ।
४	निकायबाट प्रदान गरिने सेवा	वैक तथावितीय संस्था सम्बन्धी ऐन, २०७३ बमोजिमप्रदेश स्तरको "ख"वर्गकोविकास बैकले दिन सक्ने सम्पूर्ण बैकिङ्ग सेवाहरुप्रदान गरिरहेको छ ।
५	सेवाप्रदान गर्ने निकायको शाखा र जिम्मेवार अधिकारी	सेवाप्रदान गर्ने निकायको शाखा र जिम्मेवार अधिकारीहरुको विवरण बैकको वेबसाईट www.edb.com.np मा उपलब्ध छ ।
६	सेवाप्रदान गर्न लाग्ने दस्तुर र अवधि	दस्तुर सम्बन्धमाविकास बैकले विनियममाउल्लेखभएअनुसारतथापत्रिकामा सार्वजनिक सूचनाप्रकाशन गरे बमोजिम र अवधिको हकमाकामको प्रकृतिअनुसार फरक पर्नेछ ।
७	निर्णय गर्ने प्रकृया र अधिकारी	बैकिङ्ग कारोवारका सम्बन्धमाविभिन्नप्रकारका निर्णयहरु विभिन्नतहकाअधिकारीहरुले गर्न सक्ने प्रकृया मिलाइएको छ । नियमितकार्य संचालन सम्बन्धमाप्रमुखकार्यकारी अधिकृत तथाविकास बैकको सञ्चालक समितिशान्तिम निर्णयकर्ताको रुपमा रहेको छ ।
८	निर्णय उपर उजुरी सुन्ने अधिकारी	प्रमुखकार्यकारी अधिकृतडा. ईन्द्रकुमार कटेल एक्सल डेभलपमेन्ट बैक लिमिटेड, केन्द्रीयकार्यालय, वित्तमोड, भुवापा । फोन नं. ०२३ ५३४०१०
९	सम्पादन गरेको कामको विवरण	वैक तथावितीय संस्था सम्बन्धी ऐन, २०७३ बमोजिमप्रदेश स्तरको "ख"वर्गका विकास बैकहरुले गर्न सक्ने दैनिक कारोवारहरु सम्पादनभइरहेको छ ।
१०	सूचनाअधिकारी र प्रमुखको नाम र पद	सूचनाअधिकारी :श्यामबहादुर वोहोरा (कम्पनी सचिव) र प्रमुख :डा. ईन्द्रकुमार कटेल (प्रमुखकार्यकारी अधिकृत)
११	ऐन, नियम, विनियमवानिर्देशिकाको सूची	प्रचलित सम्पूर्ण ऐन, नियम, विनियम र निर्देशिकाहरु वित्तीय संस्थाले पालना गर्नु पर्ने हुन्छ भने देहायबमोजिमको नियम, विनियम र निर्देशिकाहरु बैकिङ्गकार्यको लागिप्रमुख रुपमा रहेका छन् । (१) वैक तथावितीय संस्था सम्बन्धी ऐन, २०७३ (२) नेपाल राष्ट्र बैक ऐन, २०२८ (३) वैक तथावितीय संस्थाको ऋण असुली ऐन, २०२८ (४) कम्पनी ऐन, २०६३ (५) बैकिङ्ग कसुर तथा सजाय ऐन, २०६४ (६) सम्पत्ति शुद्धिकरण विनियम ऐन, २०६४ (७) धितोपत्र सम्बन्धि ऐन, २०६४ (८) सुरक्षित कारोवार ऐन, २०६३ (९) मुलुकी देवानी संहिता, २०७४ (१०) विनियमअधिकारपत्र ऐन, २०३४ (११) विदेशीविनियमननियमित गर्ने) ऐन, २०१९ (१२) आयकर ऐन, २०२८(१३) धितोपत्रखरिद (सार्वजनिकनिष्कासन) सम्बन्धीनिर्देशिका, २०७३ (१४) उपरोक्त ऐन बमोजिमका सम्पूर्ण नियमतथाविनियमहरु (१५) नेपाल राष्ट्र बैकबाट विभिन्न समयमाजारी गरिएकासम्पूर्ण निर्देशनतथा परिपत्रहरु (१६) बैकले तयार गरि जारी गरेका नीति, निर्देशिका, कार्यविधितथाविनियमहरु
१२	आम्दानी, खर्च तथाआर्थिक कारोवार सम्बन्धीअद्यावधिकविवरण	बैकको आम्दानी, खर्च तथाआर्थिक कारोवार सम्बन्धी त्रैमासिकअद्यावधिकविवरणहरु राष्ट्रिय स्तरको पत्रपत्रिकामाप्रकाशितहुदै आएको छ भने वित्तीय संस्थाको वेबसाईट www.edb.com.np मा समेत तीविवरणहरु राखिएको छ ।
१३	ताकिएबमोजिमकाअन्त्यविवरण	बैकले आवश्यकताबमोजिमकाविवरणहरु नियमित रुपमा सम्बन्धितनिकायहरुमा पेसा गरिने तथा सार्वजनिकप्रकाशन गरिने व्यवस्था रहेको छ ।
१४	अधिल्लो आ वमा सार्वजनिकनिकायले कुनै कार्यकमवाआयोजना संचालन गरेको भए सो को विवरण	यस बैकले बैकिङ्ग कारोवार सम्बन्धीकार्य गर्दै आएको छ । विशेष प्रकारको कुनै कार्यकमवाआयोजना संचालन गरेको छैन ।
१५	सार्वजनिकनिकायको वेबसाईट भए सो को विवरण	यस बैकको वेबसाईट www.edb.com.np हो ।
१६	सार्वजनिकनिकायले प्राप्त गरेको वैदेशिक सहायता, ऋण, अनुदानएवं प्राविधिक सहयोग र सभौता सम्बन्धीविवरण	नभएको ।
१७	सार्वजनिकनिकायले संचालन गरेको कार्यक्रम र सो को प्रगतिप्रतिवेदन	बैकले त्रैमासिक रुपमाआर्थिक विवरण र वार्षिक प्रतिवेदनप्रकाशित गर्ने गरेको र बैकको वेबसाईटमा पनिउपलब्ध गराईएको छ ।
१८	सार्वजनिकनिकायले वर्गीकरण तथा संरक्षण गरेको सूचनाको नामावली र त्यस्तो सूचना संरक्षण गर्न ताकिएको समयवाधि	नभएको ।
१९	सार्वजनिकनिकायमा परेका सूचनामाग सम्बन्धीनिवेदन र सो उपर सूचनादिएको विवरण	यस अवधिमाकुनै सूचनामाग सम्बन्धिनिवेदनप्राप्तनभएको ।
२०	सार्वजनिकनिकायका सूचनाहरु अन्यत्रप्रकाशनभएमावाहुने भएको भए सो को विवरण	वार्षिक विवरणहरु पुस्तकको रुपमाप्रकाशितभई बैकको वेबसाईटमा समेत राखिएको छ । साथै बैकको आर्थिक विवरणहरु त्रैमासिक रुपमा राष्ट्रिय स्तरको पत्रपत्रिकामाप्रकाशित गरि वेबसाईटमा समेत राखिएको छ ।
२१	सूचनातथागुनासो सुनुवाई डेस्क	बैकको केन्द्रीयकार्यालयमासूचनाअधिकारी/ मानव संशाधनविभागप्रमुखको संयोजकत्वमा सूचनातथागुनासो सुनुवाई डेस्क रहेको छ ।

एक्सेल डेभलपमेन्ट बैंक लि.

Excel Development Bank Ltd. तपाईंको स्थानीय साझेदार (Your Local Partner)

नेपाल राष्ट्र बैंकबाट 'स' वर्गको इजाजतपत्र प्राप्त संस्था (कोशी प्रदेश कार्याक्षेत्र भएछो)

Birtamode, Jhapa
023-533564 | 534010
info@edb.com.np
www.edb.com.np

सम्पादकीय

सामाजिक सञ्जाल कम चलाऔं

सामाजिक सञ्जालको प्रयोगले मानसिक स्वास्थ्यमा उल्लेखनीय असर पार्न सक्छ जसले गर्दा प्रायः 'साइको-साइकोटिक सिन्ड्रोम' मा योगदान पुर्‍याउँछ। जसमा चिन्ता, डिप्रेसन र अन्य मनोवैज्ञानिक समस्या बढ्छन्।

यो अत्यधिक प्रयोग, सामाजिक तुलना र लतको सम्भावना जस्ता कारकहरूसँग सम्बन्धित छ जसले सामाजिक सञ्जालको प्रभाव व्यवस्थापन गर्न जागरुकता र रणनीतिहरूको आवश्यकतालाई प्रकाश पार्छ। मानसिक रोगका चुनौतीहरू सामना गरिरहेका धेरै व्यक्तिको जीवनमा सामाजिक सञ्जाल एक प्रमुख स्थान बनेको छ।

सामाजिक सञ्जालले व्यापकरूपमा वेब र मोबाइल प्लेटफर्महरूलाई बुझाउँछ जसले व्यक्तिहरूलाई भर्चुअल नेटवर्क (जस्तै- फेसबुक, एक्स, इन्स्टाग्राम, स्थापच्याट वा लिन्डइन) भित्र अरूसँग जुडान गर्न अनुमति दिन्छ, जहाँ उनीहरूले जानकारी, सन्देश, फोटो वा भिडियोहरूसहित विभिन्न प्रकारका डिजिटल सामग्रीहरू साभार्न, सह-सिर्जना गर्न वा आदानप्रदान गर्न सक्छन्।

सामाजिक सञ्जालको प्रकृति बलियो बन्दै गएको छ। यसको प्रयोगले मस्तिष्कको इनाम केन्द्रलाई सक्रिय बनाउँछ, डोपामाइन निस्कन्छ, जुन यौन, खाना र सामाजिक अन्तरक्रिया जस्ता आनन्ददायी गतिविधिहरूसँग सम्बन्धित 'राम्रो महसुस गर्ने रसायन' हो।

मानिस सामाजिक प्राणी हो। जीवनमा फस्टाउनका लागि हामीलाई अरूको साथ चाहिन्छ र हाम्रो सम्बन्धको बलले हाम्रो मानसिक स्वास्थ्य र खुसीमा ठूलो प्रभाव पार्छ। अरूसँग सामाजिकरूपमा जोडिनुले तनाव, चिन्ता र डिप्रेसन कम गर्न सक्छ, आत्ममूल्य बढाउन सक्छ, आराम र आनन्द प्रदान गर्न सक्छ, एकलोपन रोक्न सक्छ र तपाईंको जीवनमा वर्धहरू पनि थप्न सक्छ। अर्कोतर्फ, बलियो सामाजिक सम्बन्धको अभावले तपाईंको मानसिक र भावनात्मक स्वास्थ्यमा गम्भीर जोखिम निम्त्याउन सक्छ।

बढ्दो चिन्ता र डिप्रेसन- सामाजिक सञ्जालले अरूसँग निरन्तर तुलना, छुट्टोको डर र नकारात्मक वा आदर्श सामग्रीको सम्पर्कले चिन्ता जगाउन सक्छ। प्लेटफर्मको लत लाग्ने प्रकृतिले पनि अयोग्यता र एकलोपनको भावना निम्त्याउन सक्छ जसले डिप्रेसनमा योगदान पुर्‍याउँछ।

सामाजिक तुलना- क्युरेट गरिएका अनलाइन प्रोफाइलहरूले प्रायः वास्तविकताको विकृत दृष्टिकोण प्रस्तुत गर्छन् जसले गर्दा प्रयोगकर्ताहरूले आफ्नो जीवनलाई प्रतिकूल रूपमा तुलना गर्छन् र अयोग्यता वा इर्ष्याको भावना अनुभव गर्छन्।

लत र नकारात्मक सुदृढीकरण- सामाजिक सञ्जाल प्लेटफर्महरू आकर्षक र पुरस्कृत हुने गरी डिजाइन गरिएका छन्, जसले प्रायः मस्तिष्कको पुरस्कार केन्द्रलाई सक्रिय बनाउँछ र डोपामाइन रिलिज गछ। यसले नकारात्मक मानसिक स्वास्थ्य परिणामहरू निम्त्याउने भए पनि बाध्यकारी प्रयोगको चक्र सिर्जना गर्न सक्छ।

• डा. गिरी पन्थी

नेपाल जस्तो विकासोन्मुख मुलुकमा श्रम आप्रवासन एक जटिल, बहुआयामिक र अपरिहार्य सामाजिक-आर्थिक प्रक्रिया बनेको छ। यो प्रक्रियाले नेपालको अर्थतन्त्र, समाज, संस्कृति र भविष्यलाई गहिरो रूपमा प्रभावित गरेको छ। आज नेपाली श्रमिक गाउँका खेतबारीदेखि विदेशका चम्किला सहर र कारखानासम्म फैलिएका छन्। उनीहरूको पसिना र परिश्रमले व्यक्तिगत परिवारको जीवन स्तर उकास्नुका साथै राष्ट्रिय अर्थतन्त्रलाई चलायमान बनाएको छ। यो यात्रा अवसर र सम्भावनाले मात्रै भरिएको छैन यसमा गम्भीर चुनौती, जोखिम र नीतिगत कमजोरी पनि उत्तिकै छन्। नेपाली आप्रवासी श्रमिक केवल रেমिट्यान्सको स्रोत मात्र होइनन्, उनीहरू देशको विकासका साभेदार, सामाजिक परिवर्तनका संवाहक र आर्थिक समृद्धिका आधार स्तम्भ हुन्। उनीहरूको योगदानलाई नीति, कार्यक्रम र संस्थागत रूपमा सम्मान र समावेश नगर्दासम्म नेपालको श्रमिक अर्थतन्त्रको दीर्घकालीन दिगोपन सुनिश्चित हुन सक्दैन। नेपालले श्रमिकलाई विकासको केन्द्रमा राखेर उनीहरूको सिप, अनुभव र रेमिट्यान्सलाई रचनात्मक रूपमा उपयोग गर्न सक्थे भने समृद्ध र आत्मनिर्भर नेपालको सपना साकार हुने छ।

श्रम आप्रवासनको वास्तविक चित्र

पछिल्ला दुई दशकमा वैदेशिक रोजगारीमा जाने नेपाली श्रमिकको सङ्ख्या तीव्र रूपमा वृद्धि भएको छ। वैदेशिक रोजगार विभागका अनुसार, हालसम्म करिब ७८ लाख नेपालीले वैदेशिक रोजगारीका लागि श्रम सम्झौता नवीकरण गरेका छन्। आर्थिक वर्ष २०८०/८१ मा मात्र ७,४१,९९६ नेपालीले वैदेशिक रोजगारीका लागि अनुमति लिएकोमा पुरुष ६,६१,८२५ (८९ प्रतिशत) र महिला ८०,१७१ (११ प्रतिशत) छन्। यो तथ्याङ्कले दैनिक करिब २,५०० नयाँ श्रमिक विदेश जाने र लगभग १,२०० स्वदेश फर्कने देखाउँछ। भारत जाने श्रमिकको सङ्ख्या यो तथ्याङ्कमा समावेश छैन, जसले वास्तविक सङ्ख्यालाई अझ ठुलो बनाउँछ। नेपाल सरकारले ११० देशलाई वैदेशिक रोजगारीका लागि कानुनी रूपमा खुला गरेको छ तर ७० प्रतिशत श्रमिक खाडी राष्ट्रहरू (कतार, साउदी अरब, युएई) र मलेसियामा केन्द्रित छन्। यी देशमा निर्माण, आतिथ्य, उत्पादन र घरेलु काममा नेपाली श्रमिकको उच्च माग छ।

रेमिट्यान्स नेपालको अर्थतन्त्रको मेरुदण्ड बनेको छ। नेपाल राष्ट्र बैङ्कका अनुसार, आर्थिक वर्ष २०८०/८१ मा रेमिट्यान्सबाट १२ खर्ब १५ अर्ब रुपैयाँ प्राप्त भएको छ, जुन कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको करिब २५

प्रतिशत हो। यो रकमले आयात खर्च, विनिमय दर स्थिरता, ग्रामीण अर्थतन्त्रको चलायमानता र उपभोग क्षमता वृद्धिमा प्रत्यक्ष योगदान दिएको छ। रेमिट्यान्सको उपयोगमा गम्भीर समस्या छ। एक अध्ययन अनुसार, ६४ प्रतिशत रेमिट्यान्स उपभोगमा, पाँच प्रतिशत ऋण तिर्नमा र केवल २.५ प्रतिशत उद्यमशीलतामा लगानी हुन्छ। बाँकी रकम अन्य प्रयोजनमा खर्च हुन्छ। यो प्रवृत्तिले रेमिट्यान्सको दीर्घकालीन उत्पादकत्वमाथि प्रश्न उठाउँछ।

श्रमिक आप्रवासनको अर्को गम्भीर पक्ष जोखिम हो। आर्थिक वर्ष २०८०/८१ मा १,३४६ श्रमिकको मृत्यु भएको र ७१० जना गम्भीर घाइते भएको तथ्याङ्कले वैदेशिक रोजगारको खतरनाक पक्षलाई उजागर गर्छ। असुरक्षित कार्यस्थल, न्यून पारिश्रमिक, सम्झौताविपरीत काम, मानसिक दबाव र बिचौलियाको शोषणले श्रमिकको जीवन जोखिमपूर्ण बनेको छ। वैदेशिक रोजगार न्यायाधिकरणको कार्यालयमा हालसम्म करिब २०० मुद्दा दायर भएका छन्, जसमा केहीको फैसलासमेत भइसकेको पाइन्छ।

श्रम आप्रवासनलाई बुझ्न यसका प्रमुख प्रवृत्तिको विश्लेषण आवश्यक छ। पहिलो, देशभित्र रोजगारीका अवसरको अभाव, उच्च पारिश्रमिकको आकर्षण र वैदेशिक जीवनशैलीप्रतिको चाहनाले लाखौं नेपालीलाई विदेशिन प्रेरित गरेको छ। विशेष गरी ग्रामीण क्षेत्रका १८/३५ वर्ष उमेर समूहका युवा आर्थिक स्वतन्त्रता, परिवारको आर्थिक सुधार र व्यक्तिगत भविष्यका लागि बिदेशिन्छन्। यो प्रवृत्तिले स्वदेशमा दक्ष जनशक्तिको अभाव निम्त्याएको छ, जसले कृषि र निर्माण क्षेत्रमा श्रम सङ्कट उत्पन्न गरेको छ।

दोस्रो, खाडी राष्ट्र र दक्षिणपूर्वी एसियाली देश (मलेसिया, दक्षिण कोरिया) नेपाली श्रमिकका लागि प्रमुख गन्तव्य बनेका छन्। यी देशमा निर्माण, आतिथ्य, उत्पादन र घरेलु काममा नेपाली श्रमिकको माग उच्च छ। थोरै शिक्षा र न्यून सिप भएका श्रमिकका लागि यी क्षेत्र आकर्षक छन् तर कमजोर सिप स्तरले उनीहरूलाई न्यून तलब र जोखिमपूर्ण काममा सीमित गरेको छ। नेपालमा व्यावसायिक तालिम प्रणाली कमजोर भएकाले दक्ष जनशक्ति उत्पादनमा चुनौती छ। पछिल्ला वर्षमा नेपालबाट युरोपेली देशमा श्रम आप्रवासको प्रवृत्ति बढ्दै गएको छ, विशेष गरी रोमानिया, क्रोएसिया, माल्टा र पोल्यान्ड जस्ता देशमा। युरोपमा उच्च ज्याला, राम्रो कामको अवस्था र शैक्षिक अवसरले नेपाली कामदारलाई आकर्षित गरेको छ। उच्च भर्ती शुल्क र म्यानपावर एजेन्सीहरूको धोखाधडीले चुनौती थपेको छ। कामदारलाई भुट्टा वाचा र शोषणको जोखिम हुन्छ, जसले सुरक्षित आप्रवासका लागि सरकारी नियमन र सचेतनाको आवश्यकता देखाउँछ। युरोपमा राम्रो तलब र अवसर भए पनि नीतिगत सुधार र द्विपक्षीय सम्झौताले मात्र कामदारको हित संरक्षण गर्न सक्छ।

तेस्रो, लैङ्गिक सहभागितामा परिवर्तन देखिएको छ। पुरुषले वैदेशिक रोजगारीमा प्रभुत्व जमाएका छन्, पछिल्ला वर्षमा महिला श्रमिकको सङ्ख्या ११ प्रतिशत पुगेको छ। विशेष गरी घरेलु कामदारका रूपमा नेपाली महिला मलेसिया र खाडी राष्ट्रमा जान्छन्। उनीहरूले श्रम शोषण, यौन हिंसा र असुरक्षाको उच्च जोखिम भोग्छन्। नेपाल सरकारले केही देशमा महिला रोजगारीमा प्रतिबन्ध लगाए पनि अवैध मार्गबाट जाने प्रवृत्ति बढेको छ, जसले जोखिमलाई थप जटिल बनाएको छ।

चौथो, रेमिट्यान्समा अत्यधिक निर्भरता नेपालको अर्थतन्त्रको कमजोरी बनेको छ। रेमिट्यान्सले शिक्षा, स्वास्थ्य र आवासमा सकारात्मक प्रभाव पारे पनि यसको उत्पादनशील उपयोग नहुँदा दीर्घकालीन विकासमा बाधा पुगेको छ। विशेषज्ञहरूले चेतावनी दिएका छन् कि रेमिट्यान्समा आधारित अर्थतन्त्रले नेपाललाई 'रेमिट्यान्स इकोनोमी' मा सीमित गर्न सक्छ, जसले स्वदेशमा रोजगारी सिर्जना र उत्पादनमूलक क्षेत्रको विकासलाई बेवास्ता गर्छ।

पाँचौँ, श्रम आप्रवासनले सामाजिक र आर्थिक असन्तुलन निम्त्याएको छ। युवाको विदेश पलायनले गाउँमा खेतीपाती छोडिएको छ, जसले खाद्य सुरक्षामा जोखिम बढाएको छ। परिवार छुट्टिनु, बालबालिकाको शिक्षामा समस्या, वृद्धजनको हेरचाहमा कमी र सामाजिक विचलनका घटना बढेका छन्। यी सामाजिक लागतले श्रम आप्रवासनको आर्थिक लाभलाई छायामा पार्ने खतरा छ।

श्रमिक आप्रवासीको योगदान

नेपाली श्रमिक आप्रवासीले देशको सामाजिक र आर्थिक विकासमा अतुलनीय योगदान दिएका छन्। रेमिट्यान्सले अर्थतन्त्रको मेरुदण्डको काम गरेको छ। रेमिट्यान्सले ग्रामीण क्षेत्रमा पक्की घर, बालबालिकाको शिक्षा र निर्माण गतिविधि बढाएको छ। यो रकमले सरकारी विनिमय दर स्थिर राख्न र आयात खर्च धान्न पनि मद्दत गरेको छ। रेमिट्यान्सबाहेक, श्रमिकले विदेशमा सिकेका सिप, अनुभव र पुँजी नेपालको विकासका लागि सम्भावना बोकेका छन्। फर्किएका श्रमिकले कृषि, निर्माण, यातायात र होटल व्यवसायमा लगानी गरेका उदाहरण बढ्दै छन्। यस्ता लगानीले स्वदेशमा रोजगारी सिर्जना र आर्थिक गतिविधि विस्तारमा योगदान दिन्छ। साथै, वैदेशिक रोजगारीमा महिला सहभागिताले लैङ्गिक सशक्तीकरणलाई बल दिएको छ। ग्रामीण, दलित, जनजाति, मधेशी र विपन्न समुदायका युवाले आर्थिक आत्मनिर्भरता हासिल गर्दै सामाजिक परिवर्तनको आधार तयार पारेका छन्। यी योगदानले श्रमिक आप्रवासीलाई विकासका साभेदारका रूपमा स्थापित गर्छ।

प्रमुख चुनौती

श्रम आप्रवासनका अवसरका बाबजुद यसका

चुनौती गम्भीर छन्। पहिलो, श्रम शोषण र असुरक्षा प्रमुख समस्या हो। खाडी मुलुक र मलेसियामा नेपाली श्रमिक न्यून तलब, सम्झौताविपरीत काम, असुरक्षित कार्यस्थल, मानसिक दबाव र बिचौलियाको शोषणमा पर्छन्। मृत्यु र घाइते हुनेको तथ्याङ्कले यो अवस्थाको भयावहता देखाउँछ। दोस्रो, मानव तस्करी र अनौपचारिक आप्रवासनले श्रमिकलाई जोखिममा पारेको छ। दर्ता नभएका र अवैध मार्गबाट जाने श्रमिक दलालको चहुलमा पर्छन्, जसले राष्ट्रिय श्रमिक सुरक्षामा प्रश्न उठाउँछ।

तेस्रो, फर्किएका श्रमिकको पुनः एकीकरणमा कमी छ। उनीहरूका सिप र अनुभव अनुसार रोजगारी, तालिम र लगानीमा पहुँचको अभाव छ। बैङ्किङ सेवा र सरकारी समर्थनको कमीले उनीहरू फेरि बिदेशिन बाध्य छन्। चौथो, श्रम आप्रवासनले सामाजिक र पारिवारिक असर निम्त्याएको छ। लामो समय परिवारबाट टाढा रहँदा विवाह विच्छेद, बालबालिकाको जोखिम, मानसिक स्वास्थ्य समस्या र सामाजिक विचलन बढेको छ। पाँचौँ, महिला श्रमिकले विशेष जोखिम भोग्छन्। महिला श्रमिक आप्रवासीको रेमिट्यान्समा ११ प्रतिशत योगदान छ तर शोषण, यौन हिंसा र अवैध मार्गबाट जाने प्रवृत्तिले उनीहरूको सुरक्षा चुनौतीपूर्ण छ।

छैटौँ, नीतिगत र संस्थागत कमजोरीले श्रम आप्रवासनको प्रभावकारिता घटाएको छ। वैदेशिक रोजगार ऐन, २०६४ र अन्य नीतिहरूको कार्यान्वयन कमजोर छ। श्रम मन्त्रालयका कार्यक्रममा समन्वयको अभाव र श्रमिक अधिकार संरक्षणमा उदासीनता देखिन्छ। पुनर्स्थापना कोष र सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रमहरू प्रभावकारी छैनन्। सातौँ, सिप उपयोगको समस्या छ। विदेशमा सिकेका सिपलाई स्वदेशमा रोजगारी र उद्यमशीलतामा उपयोग गर्न अवसर सीमित छन्। आठौँ, मानसिक स्वास्थ्य र सामाजिक सञ्जालको कमजोरीले श्रमिकलाई अलगाव र तनावमा राख्छ।

सुधारका उपाय

नेपाल सरकारले श्रमिक हकहित र सुरक्षाका लागि सकारात्मक पहल गरेको छ। श्रमिक बिमालाई अनिवार्य गरिएको छ, वैदेशिक रोजगार नियमावली परिमार्जन भएको छ र दक्षिण कोरिया, कतार जस्ता देशसँग द्विपक्षीय सम्झौताले न्यूनतम तलब र सुरक्षित रोजगार सुनिश्चित गर्ने प्रयास भएको छ। अन्तर्राष्ट्रिय संस्थाहरूसँगको सहकार्यमा सिप तालिम कार्यक्रम विस्तार भइरहेका छन्, जसले 'ब्रेन ग्यान' को सम्भावना बढाएको छ। यी पहलको कार्यान्वयनमा कमी छ। निम्न उपायले श्रम आप्रवासनलाई दिगो र समृद्धिको साधन बनाउन सकिन्छ।

नीति र संस्थागत सुधारमार्फत वैदेशिक रोजगार ऐनलाई प्रभावकारी बनाउन, शून्य लागत वा रोजगारदाताले तिर्ने मोडल लागु गर्न र श्रमिकमैत्री द्विपक्षीय सम्झौतालाई कार्यान्वयनमुखी बनाउनु पर्छ। समन्वययुक्त

र एकीकृत कार्यक्रम सञ्चालन गर्न संस्थागत सुधार आवश्यक छ। विदेश जाने श्रमिकलाई अनिवार्य, गुणस्तरीय र व्यावहारिक प्रि-डिपार्चर तालिम प्रदान गर्न सिप विकासमा लगानी गर्नु पर्छ। व्यावसायिक तालिमले उनीहरूलाई उच्च तलब र सुरक्षित रोजगारीका लागि सक्षम बनाउँछ। महिला श्रमिकको सुरक्षा सुनिश्चित गर्न, सुरक्षित गन्तव्य र नियमनयुक्त संस्थाको व्यवस्था गर्नु पर्छ।

अवैध मार्गबाट जाने प्रवृत्ति रोक्न नीतिगत सुधार र जागरुकता अभियान सञ्चालन गर्नु पर्छ। वैदेशिक रोजगारीमा ठगीका घटनाबाट पीडितलाई न्याय दिलाउन वैदेशिक रोजगार न्यायाधिकरणको कार्यलाई छिटो, प्रभावकारी र पीडितमुखी बनाउन आवश्यक छ। न्यायाधिकरणको कार्यप्रणालीमा सुधार आवश्यक छ।

फर्किएका श्रमिकलाई सिप अनुसार रोजगारी, तालिम र उद्यमशीलता योजनामा पहुँच प्रदान गर्न पुनःएकीकरण र स्वरोजगारका कार्यक्रम सञ्चालन गर्नु पर्छ। बैङ्किङ सेवा र सरकारी भोग्छन्। महिला श्रमिक आप्रवासीको रेमिट्यान्समा ११ प्रतिशत योगदान छ तर शोषण, यौन हिंसा र अवैध मार्गबाट जाने प्रवृत्तिले उनीहरूको सुरक्षा चुनौतीपूर्ण छ। छैटौँ, नीतिगत र संस्थागत कमजोरीले श्रम आप्रवासनको प्रभावकारिता घटाएको छ। वैदेशिक रोजगार ऐन, २०६४ र अन्य नीतिहरूको कार्यान्वयन कमजोर छ। श्रम मन्त्रालयका कार्यक्रममा समन्वयको अभाव र श्रमिक अधिकार संरक्षणमा उदासीनता देखिन्छ। पुनर्स्थापना कोष र सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रमहरू प्रभावकारी छैनन्। सातौँ, सिप उपयोगको समस्या छ। विदेशमा सिकेका सिपलाई स्वदेशमा रोजगारी र उद्यमशीलतामा उपयोग गर्न अवसर सीमित छन्। आठौँ, मानसिक स्वास्थ्य र सामाजिक सञ्जालको कमजोरीले श्रमिकलाई अलगाव र तनावमा राख्छ।

निष्कर्ष

नेपाली श्रमिक आप्रवासी राष्ट्रिय अर्थतन्त्रको मेरुदण्ड हुन्। उनीहरूको रेमिट्यान्स, सिप र अनुभवले नेपालको विकासमा ठूलो सम्भावना बोकेको छ। वैदेशिक रोजगारीमा आधारित अर्थतन्त्रबाट स्वदेशमै रोजगारी सिर्जना र उत्पादनमूलक क्षेत्रको विकासतर्फ अधि बढ्नु पर्छ। श्रमिकलाई विकासका साभेदार बनाएर, सुरक्षित र मर्यादित रोजगारी सुनिश्चित गरेर, रेमिट्यान्सलाई रचनात्मक लगानीमा उपयोग गरेर र पुनः एकीकरणमार्फत उद्यमशीलता प्रवर्धन गरेर नेपालले समृद्धिको मार्ग पहिल्याउन सक्छ। श्रमिक केवल पसिना बेच्ने मजदुर होइनन्, उनीहरू भविष्यका सम्भावना बोकेका विकासका आधार हुन्। सरकार, निजी क्षेत्र र अन्तर्राष्ट्रिय साभेदारको समन्वयमा यी सुधार लागु भएमा श्रम आप्रवासन नेपालको समृद्धिको सशक्त साधन बने छ।

तपाईं जहाँ भएपनि प्रतिदिन दैनिक तपाईंसँगै

ताजा र विश्वसनीय खबरको लागि

लगइन गर्नुहोस

www.pratidindaily.com

• खुबिराम खनाल

कानुनको अज्ञानता क्षम्य हुँदैन भन्ने कानुनको सिद्धान्त हो। यसको सामान्य अर्थ कानुन सबैले जान्नु र मान्नु पर्छ भन्ने हुन्छ। कसैले प्रचलित कानुनको प्रतिकूल कुनै कार्य गरेमा सो कार्यको परिणाम तथा कानुनको ज्ञात नभएको भन्ने तर्क गरी आफूलाई बचाउ गर्न पाउँदैन, यस्तो कार्यलाई कानुनले उन्मुक्ति दिँदैन। सबैभन्दा माथि रहने कानुनका बारेमा प्रत्येक नागरिकले जानकारी हासिल गरेकै हुनु पर्छ भन्ने कानुनको सामान्य सिद्धान्त हो। यसको अर्थ सबै नागरिक कानुनको

विज्ञ हुनु पर्छ भन्ने होइन तर पनि आफ्नो हक अधिकार तथा कर्तव्यको जानकारी र परिपालनाका लागि सामान्य रूपमा भए पनि कानुनको ज्ञान हामी सबै नागरिकमा हुनु आवश्यक छ।

सामन्ती, निरङ्कुश, केन्द्रीकृत र एकात्मक राज्यव्यवस्थाले सिर्जना गरेका सबै प्रकारका विभेद अन्त्य नभई देशमा दिगो शान्ति, सुशासन, विकास र समृद्धिको आकांक्षा पूरा हुँदैन भनी २०६२/६३ सालमा गरिएको जनआन्दोलनको परिणाम स्वरूप जारी गरिएको नेपालको संविधानले नेपालको शासकीय संरचनामा आमूल परिवर्तन गरी नेपाल संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक शासन व्यवस्था भएको मुलुकका रूपमा रूपान्तरण भएसँगै संघ, प्रदेश र स्थानीय तहलाई विधायिकी अधिकार प्रत्यायोजन गरेको छ।

विधायिकी अधिकार पासँगै संघ, सात वटा

प्रदेश र ७५३ वटा स्थानीय तह गरी ७६१ ठाउँबाट विधायिकी अभ्यास गरी आआफ्नो क्षेत्राधिकारमा रहेर सयौं कानुन निर्माण गरी सर्वसाधारणको जानकारीका लागि भन्दै क्रमशः नेपाल राजपत्र, प्रदेश राजपत्र र स्थानीय राजपत्रमा आफूले बनाएका कानुन प्रकाशित पनि गर्दै आएका छन्। सीमित मात्रामा छापिने राजपत्रमा प्रकाशित भएकै आधारमा मात्र ७६१ ठाउँबाट बनाइएका कानुन सबै नागरिकले थाहा पाउने अवस्था छैन। अर्कोतर्फ विधायिकाले आफूले बनाएका कानुनको प्रचारप्रसार गरी सोको जानकारी जनसमक्ष पुर्‍याउने माध्यम तथा कार्यक्रम पनि निकै कम छन्। यस्तो अवस्थामा सामाजिक मूल्य मान्यतालाई नियमन गर्न ल्याइएका कानुनका बारे जनतालाई थाहा हुने सम्भावना निकै न्यून हुन्छ। यस्तो अवस्थामा कानुनको अज्ञानता क्षम्य हुँदैन भन्ने कानुनको सामान्य सिद्धान्तको एकोहोरो रटानले मात्र कानुनको उद्देश्य पूरा हुन सक्दैन।

प्रथा, परम्परा, रीति, सदन, सबाल आदिबाट सुरु भएको हाम्रो विधायिकी अभ्यास राज्यको पुनर्संरचना सँगै यतिबेला ७६१ ठाउँबाट कानुन निर्माण हुने अवस्थामम्म आइपुगेको छ। निर्मित कानुन कार्यान्वयन र प्रभावकारिता कस्तो छ? बनेका कानुनले समाज विकासमा सहजता आएको छ वा छैन? बनाउने पर्ने अत्यावश्यक कानुन निर्माण भएका छन् कि स्वार्थ समूहको दबाव र प्रभावमा परेर कानुनको निर्माण गर्ने गरिएको छ? संघीय शिक्षा ऐनको माग गर्दै देशभरका शिक्षकहरूले पटक पटक राजधानी केन्द्रित आन्दोलन गर्नु, संघीय निजामती सेवा ऐनको माग गर्दै निजामती कर्मचारीले सङ्घीय मामिला तथा रक्षा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय घेराउ गर्नु यसका पछिल्ला उदाहरण हुन्।

नेपालमा बेलायतमा विकसित कमन ल न्याय प्रणाली अवलम्बन गरिएको छ।

यस प्रणालीको प्रभावकारिता अध्ययन नगरी जारी गरिएका कानुनले समाजमा कस्तो प्रभाव पारेका छन् भन्ने सम्बन्धमा अध्ययन नगरी कार्यान्वयनमा लिएएका कतिपय कानुनले समाजबाट अपनवह प्राप्त गर्न सकेका छैनन्। नेपालको संविधानको भाग २७ मा व्यवस्था गरिएका संवैधानिक निकायको रूपमा रहेका आयोगको सङ्घीय संसद्देले संविधान प्रारम्भ भएको मितिले दस वर्ष पछि पुनरवलोकन गर्ने व्यवस्था गरेको छ। विडम्बना नै भन्नु पर्छ एकातिर सो भागमा व्यवस्था गरिएका कतिपय आयोगको काम, कर्तव्य र अधिकार स्पष्ट पार्ने कानुनसमेत बनिसकेका छैनन्, अर्कोतर्फ संवैधानिक व्यवस्थाबमोजिम यस भागमा रहेका आयोगहरूको पुनरवलोकन गर्ने समय नजिकिइसकेको छ।

विधायिकाले आफूले जन्म दिएको कानुनको

